

УДК 159.923.2:[379.147:002-051

[https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2022.17\(62\).11](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2022.17(62).11)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ У КОРЕКЦІЇ СТРАХІВ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Марина Хараджи

кандидат психологічних наук, доцент кафедри менеджменту,
практичної психології та інклюзивної освіти
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
08401, м. Переяслав, вул. Сухомлинського, 30
marina_vh@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-0454-7620>

Альона Іващенко

кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри менеджменту,
практичної психології та інклюзивної освіти
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
08401, м. Переяслав, вул. Сухомлинського, 30
alyona.ger@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-5059-739X>

Анотація

У статті проаналізовано загальні підходи до особливостей застосування арт-терапії у роботі з страхами дітей молодшого шкільного віку. Презентовано різні наукові підходи до трактування терміну «дитячі страхи», зміст якого акцентує увагу на необхідності реальної допомоги дітям означеної категорії в освітньому процесі, надання підтримки та можливості самореалізуватися у процесі інтеграції в суспільство. Встановлено, що психологічними особливостями генезу страхів у молодших школярів є залежність емоційного розвитку дитини від зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на неї. Констатовано, що формування страхів у молодших школярів відбувається на базі особистісних новоутворень означеного віку. В якості корекційно-терапевтично-реабілітаційної технології у роботі з страхами дітей молодшого шкільного віку пропонуємо використовувати метод арт-терапії, спеціалізованої форми психотерапії, заснованої на використанні засобів мистецтва, мета якої полягає в гармонізації розвитку особистості дитини через розвиток здатності до самовираження і самопізнання. Арт-терапія розглядається нами як метод розкриття переживань дитини, звільнення її від негативних емоційних станів, який допомагає дитині виявити власні внутрішні неусвідомлені переживання та позбавитися від їх деструктивного впливу, за допомогою природнього для неї стану гри та творчості. Теоретичне дослідження та аналіз особливостей прояву страхів дітей молодшого шкільного віку, вказують на необхідність впровадження спеціальної психолого-педагогічної роботи з метою оптимізації особистісно-емоційної сфери дітей. Враховуючи особливості актуального рівня страхів та станів тривожності у дітей, нами був розроблений алгоритм проведення арт-терапевтичних занять з дітьми молодшого шкільного віку. Він складався з шести етапів, кожен із яких обумовлений особливостями адаптації дитини до взаємодії з соціальним оточенням, а також тими труднощами, які відчувають діти в процесі шкільного навчання. Під час проведення арт-терапевтичних занять ми дотримувалися принципу наступності, забезпечуючи цілісність та системність психологічних впливів.

Ключові слова: арт-терапія, адаптація, інтеграція, корекція, компенсація, страх, тривожність, молодший шкільний вік.

Вступ

У теперішній час, в умовах соціальної нестабільності, на особистість дитини здійснюється вплив безлічі несприятливих чинників, що здатні суттєво уповільнити її розвиток. Дитина як одна з найтендітніших частин суспільства часом нездатна впоратися з негативним впливом навколишнього світу.

Як зазначала О. Ветрова, психіка дитини відрізняється загостреною сприйнятливістю, вразливістю, нездатністю протистояти шкідливим впливам. Ці обставини значною мірою обумовлені перетвореннями в суспільстві, підвищенням вимог до інтелектуальних, психоемоційних, фізичних можливостей дитини, до її здатності регулювати емоційні стани соціально прийнятними засобами (Ветров, 2005: 37–41).

Становлення особистості у молодшому шкільному віці супроводжується активним психічним розвитком, змінами в емоційній та поведінковій сферах, перетворенням соціальних зв'язків та соціального оточення. Саме молодший шкільний вік одним з найважливіших ланок у становленні особистості людини. У цьому віці відбувається перебудова відносин, що склалися раніше з навколишньою дійсністю, здійснюється своєрідний перехід на новий етап. Успішність цього переходу багато в чому залежить від здатності дитини пристосовуватися, точніше адаптуватися до нових соціальних та психологічних ситуацій. Закономірним стає виникнення порушень адаптації, негативних емоційних та поведінкових станів, тривожності та інших побічних явищ дорослішання. Найпоширенішими є страхи та тривожність (Ветров, 2005: 37–41).

М. Вайнер розглядав молодший шкільний вік, як особливий етап у формуванні ставлення людини до навколишнього світу, коли визначається спрямованість особистості – громадська, колективістська, чи, навпаки, егоїстична, індивідуалістська. Цей вік сприятливий для формування основ емоційної стабільності, адже саме молодші школярі вже здатні сприймати вимоги до себе, вони піддатливі зовнішньому впливові, схильні до наслідування (Вайнер, 2014: 59–67).

Актуальним питанням психології є робота зі страхами у молодшому шкільному віці. Науковці розглядали страх як сильне емоційне збудження (Н. Виноградова); його пов'язували з фрустрацією соціальних потреб людини (Н. Левітов); страх досліджували як властивість особистості (Б. Братусь) (Вознесенська, 2006). Низка вчених схиляються до думки, що одними з найбільш ефективних методів роботи зі страхами у дітей є арт-терапія. Арт-терапевтичний процес впливає на психіку і дозволяє не лише знизити кількість страхів, рівень тривожності чи агресивність, а й знайти стійкість, впевненість у собі, включаючи позитивні патерни поведінки та переживання. Арт-терапія здатна найбільш м'яко та гуманно підтримати особистість дитини, стрімко примножити її здатність до самопізнання, що відображено в роботах Дж. Аллана (Терлецька, 2016).

Розробкою цієї проблеми займалися такі вчені як А. Биков, І. Бех, В. Бондар та ін. Заслужують на увагу роботи, які розглядають альтернативні підходи до організації реабілітаційної роботи через методи арт-терапії, зокрема праці Л. Алексєєва, Т. Зінкевич-Євстігнеєва, Л. Різник, Л. Шаповал.

Наукова новизна дослідження полягає в систематизації методів, технологій і вправ спрямованих на корекцію страхів дітей молодшого шкільного віку.

Мета статті: здійснити теоретичне дослідження проблеми особливостей використання методів арт-терапії в роботі зі страхами у дітей молодшого шкільного віку. **Завдання** дослідження: 1) теоретично висвітлити особливості використання методів арт-терапії в роботі

зі страхами молодших школярів; 2) описати алгоритм проведення арт-терапевтичних занять з дітьми молодшого шкільного віку.

Методи дослідження

Для розв'язання поставлених завдань застосовувалися загальнонаукові методи теоретичного аналізу, які забезпечували можливість комплексного пізнання предмета дослідження. У дослідженні застосовувались такі методи як: аналіз, систематизація та узагальнення наукової психологічної літератури з проблем дослідження. А. Хайгл-Еверс зазначав, що ефективним методом корекції дитячих страхів є арт-терапія. Це напрямок, що включає безліч областей знань, таких як психологія, медицина, педагогіка, культурологія та інші. В основі арт-терапії лежить художня практика, під час терапії людина проектує свої внутрішні переживання у вигляді творчості, використовуючи у своїй роботі безліч матеріалів та образів. Цей напрямок терапії дозволяє одночасно працювати з групою дітей як одного, так і різного віку; може бути адаптовано до роботи з однією дитиною. Вона ефективна для корекції різноманітних страхів, але насамперед тих, які викликані уявою: страхом хвороби, нападу, стихійних лих, транспорту, казкових персонажів та ін. М. Наумбург вважав, що людина в результаті художніх занять долає сумніви в своїй здатності вільно висловлювати власні страхи, виступає в зіткненні зі своїм несвідомим і «розмовляє» з ним на символічній мові образів (Пантюк, 2019).

На думку Ю. Гундертайло, арт-терапія спрямована на гармонізацію дитини, її середовища, взаємодії з природою й універсамом: шляхом інтеграції тих частин особистості, досвіду чи соціуму, котрі викликали страхи або агресію у людини. Арт-терапія надає можливість виразити себе «іншими голосами»: рухами, кольором, формою, пластикою, глиною, ландшафтом (Власюк, 2005: 9-23).

Тому, арт-терапія розглядається нами як метод розкриття переживань дитини, звільнення її від негативних емоційних станів, який допомагає дитині виявити власні внутрішні неусвідомлені переживання та позбавитися від їх деструктивного впливу, за допомогою природнього для неї стану гри та творчості.

Результати та дискусії

Емоційна сфера є важливою складовою у розвитку дітей, оскільки спілкування, взаємодія не буде ефективною, якщо її учасники не здатні, по-перше, «читати» емоційний стан іншого, а по-друге, управляти своїми емоціями. Формування емоційної сфери є однією з найважливіших умов становлення особистості дитини, досвід якої безперервно збагачується. Розвитку емоційної сфери сприяє сім'я, школа, соціум (Пантюк, 2019).

Особливе місце у вивченні емоцій, зокрема у дітей молодшого шкільного віку, належить дослідженню страхів. Так, психолог А. Петровський страх визначав як емоцію, що виникає в ситуаціях загрози біологічному або соціальному існуванню індивіда, спрямовану на джерело дійсної чи уявної небезпеки. На думку А. Захарова, страх – це одна з фундаментальних емоцій людини, що виникає у відповідь на дію загрозливого стимулу. Якщо об'єктивно розглянути емоцію страху, то незважаючи на негативне забарвлення, можна констатувати, що страх виконує різноманітні функції в житті людини (Терлецька, 2016).

С. Абрамова звертала увагу на те, що страх – головна причина неврозів у п'яти-семирічних дітей; він виникає як глобальне явище, що паралізує всі прояви психічного життя, найчастіше на тлі дефіциту любові з боку дорослих. Треба зазначити, що саме в молодшому

шкільному віці розвивається страх смерті. У цей період формується почуття часу і простору, дитина розуміє, що життя не нескінченне, що люди народжуються і вмирають. Дитина починає ставити на цю тему питання, їй дуже важливо почути, що близькі довго її не покинуть, а смерть – це певний закон життя, закономірне явище (Тараріна, 2018).

Таким чином, виходячи з тлумачення, що страх – це негативний емоційний стан, який пов'язаний з відображенням у свідомості конкретної загрози для життя і благополуччя індивіда та проявляється в очікуванні і передбаченні невдачі при здійсненні дії, яка має бути виконана в конкретних умовах, визначаємо, що генезис дитячих страхів, обумовлений низкою чинників, які поділяються на наступні групи: *зовнішні фізичні причини*, наприклад: напад дикого звіра або собаки, падіння в прірву або загроза потонути в річці; *внутрішні фізіологічні причини* (сильний біль, кров) та індивідуально особистісні якості (особистісна тривожність, боязкість, лякливність); *моральні причини*: загроза бути викритим за поганий вчинок, страх публічного засудження; *матеріальні причини*: загроза втрати або втрата матеріального ресурса (іграшки, місця у групі) (Сорока, 2003).

У рамках сучасних теорій генезу дитячих страхів, слід виділити соціально-когнітивну теорію А. Бандури. В якій було визначено, що багато нових зразків поведінки й емоційні реакції можуть виникати в результаті наслідування (навчання на моделях). Дитині досить бачити, чого бояться люди (у першу чергу батьки), що оточують її, щоб почати боятися того ж самого, так звані «вербальні моделі» можуть спровокувати механізм навчання на моделях. Дослідник В. Гарбузов, аналізуючи специфіку дитячих страхів, зазначав, що основою всіх страхів дитини є неусвідомлюваний або усвідомлюваний страх смерті. Цей страх – корінь всіх страхів. Психологи Л. Петровська, Т. Михайлікова, О. Співаковська підкреслювали, що однією з найпоширеніших причин появи дитячих страхів є неправильне виховання у родині, складні стосунки між батьками (Бандура, 2012).

Отже, вчені констатують, що механізми розвитку страхів поєднуються між собою, утворюючи вмотивовану структуру. Від того, наскільки ми знайомі з причинами появи страхів та особливостями їх розвитку, залежатиме успішність їхньої корекції. Важливим є розуміння почуттів дитини і того, що вона хоче; також позитивний приклад батьків буде виступати передумовою для успішного усунення страхів. Не можна нехтувати страхами дитини, так само як і гіперболізувати їх, не можна використовувати страх для маніпуляцій, лаяти і карати за те, що вона боїться, адже батьки несуть відповідальність за стан та самопочуття своєї дитини. Оскільки вплив батьків на дитячу психіку безперечний, то здатність дитини протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам залежатиме і від них.

Теоретичне дослідження та аналіз особливостей прояву страхів дітей молодшого шкільного віку, вказують на необхідність впровадження спеціальної психолого-педагогічної роботи з метою оптимізації особистісно-емоційної сфери дітей. Враховуючи особливості актуального рівня страхів та станів тривожності у дітей, нами був розроблений алгоритм проведення арт-терапевтичних занять з дітьми молодшого шкільного віку.

Методологічним підґрунтям став культурно-історичний підхід розвитку психіки і особистості, розроблений Л. Виготським. У цьому підході науковець пропонує розглядати соціальне середовище не як один з факторів, а як головне джерело розвитку особистості. Саме співпраця з іншими людьми є головним джерелом розвитку особистості дитини, а найважливішою рисою свідомості є діалогічність. Л. Виготський ввів поняття «зона найближчого розвитку» – це той простір дій, які дитина поки не може виконати сама, але може здійснити разом з дорослими і завдяки їм. За поглядами вченого, тільки те навчання є хорошим, яке попереджає розвиток (Бех, 2003).

Першим етапом є налаштування. Початок заняття – це «налаштування на творчість». Завдання цього етапу – підготовка дітей до спонтанної художньої діяльності і внутрішньогрупової комунікації. При цьому можна використовувати ігри, рухові і танцювальні вправи, нескладні образотворчі прийоми. Наприклад, різні варіанти техніки «карлючки» («карлючки тіла», «каляки»), техніка «закритих очей», «автографи», «естафета ліній». При виконанні цих вправ відбувається зниження контролю з боку свідомості і настає релаксація.

На першому етапі роботи зі страхами, також проводиться бесіда з дитиною. При цьому відстежується внутрішній стан дитини, виявляється місце локалізації страху, його розмір, колір: «Закрий очі, згадай ситуацію, коли виник страх. Подивися, в якій частині твого тіла він розташовується, чи має він форму чи ні, якого він кольору, розміру». Потім проводиться обговорення відчуттів дитини. Якщо страх не має певного образного вираження, то пропонується з'єднати його з яким-небудь образом: «А якби це був який-небудь образ, то що б це було?»

Другим етапом є актуалізація візуальних, аудіальних, кінестетичних відчуттів. На цьому етапі дитині пропонується намалювати образ страху. Потім йде обговорення малюнка, під час якого дитині необхідно здійснити вибір: «Ти можеш знищити свій страх (розрізати, розірвати, спалити) або перемогти його, а можеш з ним подружитися». Зазвичай діти вибирають позитивні методи вирішення проблеми, тобто хочуть подружитися зі страхом, щоб він їх більше не лякав. Якщо дитина здійснює подібний вибір, то робота триває. Їй пропонується намалювати образ свого страху зовсім нестрашним.

На цьому етапі можна використовувати малюнок у сполученні з елементами музичної і танцювальної терапії. Музика як терапевтичний засіб, на думку багатьох вітчизняних і закордонних учених (С. Корсаків, В. Бехтерев, К. Швабі та ін.) впливає на настрій людини, поліпшує її самопочуття, стимулює її волю до одужання, допомагає активно брати участь у процесі корекції. Для занять краще підбирати мелодійні композиції без тексту, які не викликають протесту в дитині. Можна сполучати арт- і танцювально-рухову терапію (Тараріна, 2017).

Третій етап – індивідуальна образотворча діяльність. Цей етап припускає індивідуальну творчість для дослідження проблем дитини та її переживань. Прийнято вважати, що всі види підсвідомих процесів, у тому числі страхи, сновидіння, внутрішні конфлікти, ранні дитячі спогади, відбиваються в образотворчій продукції при спонтанній творчості.

На цьому етапі роботи зі страхами доцільно використовувати техніку «Два стільця». Дитина може поговорити зі своїм страхом. В результаті діти можуть визначити для себе причину виникаючих страхів, помиритися, подружитися зі своїм образом страху, укласти з ним певний договір. В ході виконання вправи і після неї обов'язково потрібно провести обговорення з дитиною її стану.

Психолог Е. Крамер вважав можливим досягнення позитивних ефектів від арт-терапевтичних засобів, насамперед за рахунок «цілющих» можливостей самого процесу художньої творчості, що дає можливість висловити, заново пережити внутрішні конфлікти і, в кінцевому рахунку, розв'язати їх (Терлецька, 2016).

Четвертим етапом є активізація вербальної і невербальної комунікації. Головне завдання цього етапу полягає у створенні умов для внутрішньогрупової комунікації. Кожному учаснику пропонується показати свою роботу і розповісти про неї. На думку М. Наумбург, дитина в результаті художніх занять долає сумніви в своїй здатності вільно

висловлювати свої страхи, виступає в зіткненні зі своїм несвідомим і «розмовляє» з ним на символічній мові образів (Власюк, 2005).

П'ятий етап – колективна робота в малих групах. Учасники за допомогою арттерапевта придумують сюжет і програють невеликі спектаклі. Переклад травмуючих переживань у комічну форму призводить до катарсису, звільненню від неприємних відчуттів, емоцій (Грінцова, 2015: 25–31).

Шостим етапом є рефлексивний аналіз. Заключний етап припускає рефлексивний аналіз у безпечній обстановці. Необхідна присутність елементів спонтанної «взаємотерапії» у вигляді доброзичливих висловлювань, позитивного програмування, підтримки. Діти здобувають позитивний досвід самоповаги і самосприйняття, у них зміцнюється почуття власної гідності, поступово коректується образ «Я».

Варто зазначити, що діти зі страхами часто не контролюють своє дихання, витрачаючи його в процесі нерационального висловлювання, мають швидкий темп мовлення, говорять на вдиху. У них слаборозвинене музично-ритмічне чуття, слухове сприйняття, інтонаційна, мелодійна сторона мовлення, рухова та емоційно-вольова сфера. Тому так важливо займатись з дітьми дихальними вправами, музикою, співом, ритмікою, застосовуючи як традиційні, так й альтернативні прийоми арт-впливу для нормалізації емоційного стану.

Завдяки арт-терапії молодші школярі засвоюють норми правильної поведінки, вчаться відстоювати свою позицію, тим самим формуючи свій характер. Арт-терапія розкриває внутрішній світ дитини, її потенціал, і в той же час збагачує її цікавими знаннями, яскравими переживаннями, почуттями, здібностями бачити і чути навколишній світ, тим самим виховуючи любов до мистецтва, формуючи моральні якості особистості та естетичний погляд на речі.

Висновки

Отже, дітям зі страхами доцільно надавати комплексну, спеціальну психолого-педагогічну допомогу, що включає індивідуальний підхід вчителя у навчанні, індивідуальні заняття з психологом у поєднанні з арт-терапією. За умови своєчасності і правильності такої допомоги недоліки у емоційній сфері можуть поступово долатися і в подальшому така дитина зможе формуватися як успішна і гармонійна особистість. Арт-терапія дозволяє здійснити необхідний вплив м'яко і гуманно, не тільки позбавляючи дитину від страхів, а й сприяючи гармонійному особистісному і психічному розвитку.

Таким чином, арт-терапія як метод корекції страхів у молодшому шкільному віці має обов'язково використовуватись для надання психологічної допомоги дитині.

Подана стаття не вичерпує всіх аспектів застосування арт-терапії у корекції страхів дітей молодшого шкільного віку. *Перспективи подальших розвідок* вбачаємо у більш глибокому теоретичному й емпіричному вивченні питань, що стосуються дослідження ролі арт-терапії в подоланні страхів у учнів різного віку, впливу індивідуальних особливостей особистості на виникнення страхів.

Література

1. Бандура, А. (2012). *Теорія соціального навчання*. Київ : Либідь.
2. *Арт-терапевтичні техніки у роботі практичного психолога: рекомендації щодо використання арт-терапевтичних технік у роботі практичного психолога закладів освіти*. Режим доступу: https://static.klasnaocinka.com.ua/.../art_terapiya_u_roboti_psiholo.
3. Бех, І. (2003). *Виховання особистості. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади*. Кн. 1. Київ : Либідь.

4. Вайнер, М.Е. (2014). Корекція неконструктивної поведінки школярів за допомогою гри. *Початкова школа, 1*, 59–67.
5. Ветрова, О.Є. (2005). Психолого-педагогічний підхід до визначення поняття «страх». *Педагогічна освіта та наука, 8*, 37–41.
6. Власюк, М. (2005). Арт-терапія: зцілення мистецтвом. *Психолог, 39*, 9–23.
7. Грінцова, О.М. (2015). Особливості використання музикотерапії в роботі з дошкільниками. *Практичний психолог: Дитячий садок, 10*, 25–31.
8. Вознесенська О. (2007). *Арт-терапія в роботі практичного психолога: використання арт-технологій в освіті*. Київ : Шкільний світ.
9. Пантюк, Т.І. (2019). *Основи корекційної педагогіки: навчально-методичний посібник* (2-ге видання, доп. і перероб.). Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ.
10. Сорока, О.В. (2003). *Корекція страхів методами арт-терапії*. Київ : Либідь.
11. Тараріна, О.В. (2017). *Глибинна арт-терапія: практики трансформацій*. Київ : Астамір-В.
12. Тараріна, О.В. (2018). *Практикум з арт-терапії в роботі з дітьми*. Київ : Астамір-В.
13. Терлецька, Л.Г. (2016). *Психологія здоров'я: арт-терапевтичні технології: навч. пос.* Київ : Видавничий дім «Слово».

References

1. Bandura, A. (2012). *Teoriia sotsialnoho navchannia [Theory of social learning]*. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
2. *Art-terapevtychni tekhniky u roboti praktychnoho psykholoha: rekomendatsii shchodo vykorystannia art-terapevtychnykh tekhnik u roboti praktychnoho psykholoha zakladiv osvity [Art-therapeutic techniques in the work of a practical psychologist: recommendations for the use of art-therapeutic techniques in the work of a practical psychologist of educational institutions]*. Received from: https://static.klasnaocinka.com.ua/.../art_terapiya_u_roboti_psiholo [in Ukrainian].
3. Bekh, I. (2003). *Vykhovannia osobystosti: Osobystisno oriientovanyi pidkhid: teoretyko-tekhnologichni zasady [Education of personality. Personality-oriented approach: theoretical and technological principles]*. Book 1. Kyiv : Lybid. [in Ukrainian].
4. Vainer, M.E. (2014). Korektsiia nekonstruktyvnoi povedinky shkoliariv za dopomohoiu hry [Correction of unconstructive behavior of students through play]. *Pochatkova shkola – Primary school, 1*, 59–67 [in Ukrainian].
5. Vietrova, O.Ye. (2005). Psykholoho-pedahohichni pidkhid do vyznachennia poniattia «strakh» [Psychological and pedagogical approach to the definition of “fear”]. *Pedahohichna osvita ta nauka – Pedagogical education and science, 8*, 37–41 [in Ukrainian].
6. Vlasiuk, M. (2005). Art-terapiia: ztsilennia mystetstvom [Art therapy: healing by art.]. *Psykholog – Psychologist, 39*, 9–23 [in Ukrainian].
7. Hrinova, O.M. (2015). Osoblyvosti vykorystannia muzykoterapii v roboti z doshkilnykamy [Features of the use of music therapy in working with preschoolers.]. *Praktychnyi psykholoh: Dytiachyi sadok – Practical psychologist: Kindergarten, 10*, 25–31 [in Ukrainian].
8. Voznesenska, O. (2007). *Art-terapiia v roboti praktychnoho psykholoha: vykorystannia art-tekhnologii v osviti [Art therapy in the work of a practical psychologist: the use of art technology in education]*. Kyiv : Shkilnyi svit [in Ukrainian].
9. Pantiuk, T.I. (2019). *Osnovy korektsiinoi pedahohiky: navchalno-metodychnyi posibnyk (2-he vydannia, dop. i pererob) [Fundamentals of correctional pedagogy: textbook (2nd edition, supplemented and revised)]*. Drohobych : Redaktsiino-vydavnychiy viddil DDDPU [in Ukrainian].
10. Soroka, O.V. (2003). *Korektsiia strakhiv metodamy art-terapii [Correction of fears by methods of art therapy]*. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
11. Tararina, O.V. (2017). *Hlybynna art-terapiia: praktyky transformatsii [Deep art therapy: practices of transformations]*. Kyiv : Astamir-V [in Ukrainian].
12. Tararina, O.V. (2018). *Praktykum z art-terapii v roboti z ditmy [Workshop on art therapy in working with children]*. Kyiv : Astamir-V [in Ukrainian].

13. Terletska, L.H. (2016). *Psykhologhiia zdorovia: art-terapevtychni tekhnolohii: navch.pos [Psychology of health: art-therapeutic technologies]*. Kyiv : Vydavnychi dim "Slovo" [in Ukrainian].

PECULIARITIES OF ART THERAPY APPLICATION IN FEAR CORRECTION AMONG CHILDREN OF PRIMARY SCHOOL AGE

Marina Kharadzhy

PhD in Psychology, Associate Professor of Department of Management Practical Psychology and Inclusive Education

Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav

30, Sukhomlynsky Str., Pereiaslav, Ukraine, 08401

marina_vh@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-0454-7620>

Alyona Ivashchenko

PhD in Psychology, Senior Lecturer of Department of Management Practical Psychology and Inclusive Education

Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav

30, Sukhomlynsky Str., Pereiaslav, Ukraine, 08401

alyona.ger@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-5059-739X>

Abstract

The article analyzes the general approaches to the problem of art therapy application peculiarities for younger students with destructive emotional development and fears. Various scientific approaches to the interpretation of the term "children's fears" are presented, the meaning of which emphasizes the need for real help to children of this category in the educational process, providing support and opportunities for self-realization in the process of integration into society. It is established that the psychological features of the genesis and fears of younger students is the dependence of emotional and development of the child from external and internal factors influencing it. It is stated that the formation of fears and negative emotional symptoms of junior high school students occurs on the basis of personal tumors of this age. As a correctional-therapeutic-rehabilitation technology in dealing with children's fears, we propose to use music art therapy – an innovative educational technology "treatment" by means of art for the harmonious development of the child's personality problems in the emotional sphere. Theoretical research and analysis of fear manifestation peculiarities among the children of primary school age indicate the need for special psychological and pedagogical work to optimize the personal and emotional sphere of children. Taking into account the peculiarities of the current level of fears and anxiety in children, we have developed an algorithm for conducting art therapy classes with children of primary school age. It consisted of six stages, each of which is determined by the peculiarities of the child's adaptation to interaction with the social environment, as well as the difficulties that children experience in the school process. During art-therapeutic classes, we adhered to the principle of continuity, ensuring the integrity and systemic nature of psychological influences.

Keywords: art therapy, adaptation, integration, correction, compensation, fear, anxiety, primary school age.

Подано 09.04.2022

Рекомендовано до друку 21.04.2022